

Каквото и да говорим, никъде по света хуманитарните науки не са били, няма и да бъдат масово чудо. А и открай време науката е обречена на непопулярност. Хуманитарното знание обаче е необходимият фундамент на всяка не само научна дейност. Светът отдавна знае: **глобалната стратегическа задача на хуманитарните изследвания е създаването на хуманитарните лидери на XXI век.**

В проекта за реструктуриране на БАН няма ясно очертани 2-3 стратегически приоритета. Когато всичките 9 научни направления са обявени за приоритетни - всъщност нито едно от тях не е приоритет. Не се дооценява дълбинният смисъл на предпоследното направление 8. „Културно-историческо наследство и национална идентичност“. Тук знанието за история, език, фолклор, литература, изкуства не е просто „културно-историческо наследство“, което преди да браним (най-вече от собственото си безпаметство!), трябва да се научим да разбираме. В мисията на Направление 8. литературата многозначително отсъства, а точно тя е свързващото звено между история и памет.

В глобалния свят знанията за литературата - световна, европейска, национална, регионална, антитоталитарна, емигрантска, етническа, маргинална... имат съвсем пряко, решаващо значение за **екологията на човека**. За повишаване **качеството на обществената среда**

. Човекът не е просто биотехнологична, биомедицинска, географска, етнографска, социологическа или стопанско-икономическа статистическа единица. Тъкмо мрежата от хуманитарни и обществени науки и знания, в която неотменим държавнотворчески, структуроопределящ смисъл имат **знанията за език и литература**

, изгражда емоционалната грамотност, емоционалната памет, емоционалната интелигентност на човека.

Просветеният свят - за разлика от някои чиновници у нас, в Световната банка или в Брюксел - отдавна знае: хуманитарните изследвания разширяват човешкия капацитет за творчество и комуникация; те са всъщност неотложната хуманитарна помощ за общественото здраве, което у нас е в дълбока криза. Дефицитът на хуманитарно познание е най-злокачественият вид обществен имунодефицит у нас и това стана особено видно напр. в проекта на БНТ „Българските събития на XX век”. Видно е и в днешното българско училище, в хуманитарните специалности на университетите. Основна задача на учителя по литература - все едно дали в средното или във висшето училище - е да преведе учениците си до разбирането на литературния текст, а не само до литературоведския послеслов към него. Разбиране, което ще помогне на младия човек не просто да назубри тропите, а да живее по-добре.

Кому да се сърдим сега, че публичният образ на БАН - най-старата научна институция у нас, създадена преди 140 години като Българско книжовно дружество - не от вчера е - меко казано - силно накърнен? По повод изявлението на ръководството на БАН във връзка с проверката на Комисията по досиетата ще повторя, а и ще потретя: няма наука без морал.

24 часа по-късно добавям: морално би било, ако учените от БАН, сътрудничили по своя воля и съвест на репресивната машина Държавна сигурност, сами слязат от високите управленски постове, които заемат в Академията. Намерението на акад. Съботинов да продължи да използва за благо на науката принадлежалите към ДС действащи и сега директори на институти е вече провалено! Невъзможно е да носим „с обич в сърцето си” Академията, както ни призова зам.-председателят й чл.-кор. Атанас Атанасов, ако сътрудници на ДС продължават да определят нейната научна стратегия и в XXI век, в демократична (а не деветосептемврийската народнодемократична!) България, член на Европейския съюз!

Дано не само в ръководството на БАН, но и в Отдела за връзки с обществеността са си задавали въпроса: Защо сме принудени не от вчера да работим в една крайно враждебна към Академията обществена среда? Макар че още от времето на дядо Петко Славейков и Захари Стоянов даскалите, учените хора на България са били главявани редом със селския говедар или селския пъдар, че и с „плата” по-долу от тях.

„Напред! Науката е слънце, което във душите грей!/ Напред! Народността не пада, там, дето знанието живей!” Уви, този вдъхновен химн на Стоян Михайловски не само не стана всеучилищен; той не е бил, няма и да бъде всенароден! Свидетели сме на падналата всенародност. Грамотността на българина отдавна е мит!

Остават обаче отворени съществени въпроси, които не бива да са без ясен отговор. Дали обявяването на само част от сътрудниците на ДС в БАН, точно сега, когато и мощната търговска верига „Кауфланд” си хареса един от институтите на БАН за магазин, не е спешна политическа поръчка? Андрей Райчев и Кънчо Стойчев сигурно още сънуват голф игрища върху терени на БАН. А нали точно те бяха привлечени за първи министерски съветници по реструктурирането на БАН.

Дали силово предизвестената най-напред от епитетното творчество на министър Дянков реформа в БАН не е първата стъпка към обявяването за продан на най-старата научна институция у нас? На правителствено ниво през последните месеци се чуват тревожно противоположни и най-разноречиви отговори. Преди обаче да защитава материалната си собственост, мисия на ръководството на БАН е да защити интелектуалната собственост, която управлява, и която е неизчислим в парични знаци преди всичко човешки капитал. И когато от противниковия окоп стрелят най-вече по хуманитаристиката - да се изправи, ако може, както храбрият войник Швейк на фронта и да извика: „Внимателно! Тук има хора!”.

Реформата в БАН все още е реформа, стегната в административни кавички. Липсва ѝ философия, липсва ѝ ясна стратегическа цел, предварително разписани във времето етапи. Немалко думи се изпонаписаха и изговориха, че механичното сливане (без сериозна аргументация!) и претопяване на институти - особено в областта на хуманитарните и обществените науки - няма да прецизира, както се надява акад. Съботинов, а напротив - ще разфокусира целите не само на хуманитарните изследвания, ще размие и заличи специфичното в отделните изследователски полета и практики. Колкото и общата им цел да е в края на краищата възстановяването на човека и човешкото.

Изходът не е в създаването на небалансирани, тромаво управляеми структури по модела на някогашните Единни центрове, а в и сега съществуващите малки мобилни консорциуми за конкретен срок по конкретни научни проекти. Такава е и препоръката в доклада на Международната научна фондация, с който авторите на проекта за

структурна реформа не са се съобразили, както не са се съобразили и с конкретните оценки за всеки хуманитарен институт. Впрочем конструкторите на проекта за структурна реформа, която нормално би трябвало да върви отдолу-нагоре, изобщо не са се съобразили и с протоколираното, гласувано още на 18 януари 2010 г. и изпратено до ръководството на БАН становище на Съвета на директорите на хуманитарните институти. Неясно остава защо от намерението за реформа е изключено Централното управление на БАН, както и представителното тяло на академиците и член-кореспондентите? Пенсионирването е естествен процес, а не структурна реформа. Неясно остава също така колко млади учени са назначени на мястото на пенсионираните, как са назначени?

Колкото до идеята на министър Игнатов за рамкови споразумения между БАН и университетите, мисля, че на този етап тя е **законово и практически неприложима**. И не защото би нарушила автономията на БАН, а защото нито Академията, нито университетите са готови сега напр. за обща научна стратегия, общи научни съвети, общ бюджет. Едва ли някой знае кога университетите в България ще са готови да преминат през международната оценка, през която премина БАН.

Илюзия е, че хуманитарните проекти могат да се самофинансират. Колкото до общите научни проекти - има ги и сега. Мнозина наши колеги преподават в български и най-вече в чужди университети. И това не е окрупняване, а разпиляване на научния потенциал, който и без това е оскъден! Университетите у нас са висши училища, основната им дейност е преподаването; там условията за същинска научна работа са все още ограничени. Освен това - рамковите споразумения са неосъществими без цяла редица бъдещи закони и подзакони промени.

Нужни ли са на българското общество хуманитарните изследвания и къде е мястото им в скалата на обществените ценности? Докато отговорните фактори мислят, моля да имат предвид, че преди тях отговор на този държавнотворчески въпрос са давали Иван Вазов, Константин Величков, проф. Иван Шишманов, проф. Борис Йоцов, проф. Михаил Арнаудов... Не са ли тъкмо хуманитарните изследвания, от мнозина българи смятани за излишен лукс, онзи институт за национална памет, чрез който отдавна сме ясно различими в обшоевропейското пространство? На тези въпроси преди ръководството на БАН, преди Направление 8. „Културно-историческо наследство и национална идентичност” трябва да си е отговорила достатъчно ясно и отчетливо българската държава. И - ако отговорът е положителен - съвсем естествено е Институтът за литература да не бъде механично претопен, а да запази своята нелесно отстоявана през годините, макар и относителна самостоятелност. Най-малкото защото - според оценката на Международната научна фондация - няма друг национален научен институт със сходен потенциал. Не само заради подготовката на

многотомни издания на българската литературна класика, енциклопедии, речници, литературни анкети, справочници, репертоари, терминологични проекти, информационно-библиографски корпуси - все културни продукти с висока степен на приложимост в обществото. Друг проблем е, че превръщането им в мултимедийни продукти изисква значителни средства, с които не разполагаме. Институтът за литература има напр. готов междуинститутски проект „Дигитална колекция на българската литература XX век”, но преди около две години от тагавашния Фонд „Научни изследвания” ни бяха отказани средства за неговото реализиране. За да продължи напр. издателската поредица „Другата българска литература на XX век”, от която в Издателския център „Боян Пенев” към Института за литература вече излязоха две книги, ще сме принудени да търсим външно финансиране напр. от Националния дарителски фонд „13 века България”. Или от Фондация „Конрад Аденауер”. Без нейното спомоществователство, без съпричастието на ръководителя на Софийското бюро на фондацията г-н Андреас фон Белов, сборникът „Антитоталитарната литература” така и нямаше да види бял свят. За поредицата „Литературна история” сме благодарни на програма „Култура” в Столична община. Това са инвестиции в бъдещето на българското хуманитарно знание, когато в България читателите ще са повече от писателите. Сега е точно обратното.

Нека повтора: цялостната международна оценка на Института за литература за перспективност е „А” - „висока”. Институтът за литература е - пак според международната оценка - на национално ниво „водещ институт”; в международен план - ясно различим, предпочитан партньор в широка международна мрежа институти и университети. Силно ангажирани сме в образователни дейности, както и в сътрудничество в експертни дейности или по конкретни проекти с министерства, агенции, общини, а и с водещи културни институции и сдружения у нас - Националната библиотека, Националния музей на българската литература, Асоциацията на учителите по литература. Тук да добавя и сътрудничеството с издателства, творчески съюзи, чуждите културни центрове у нас - особено Унгарския културен център, Полския културен център. Обучаваме докторанти не само от България, но и от чужбина. Обучаваме докторанти, които идват при нас от извънстолични университетски центрове. Доказвали сме при всяко атестиране през последните години, че Институтът за литература може да превръща литературоведските идеи в критично-интерпретативни артефакти. Неслучайно Институтът за литература има трима носители на наградата „Питагор”, учредена от Министерството на образованието, младежта и науката за водещи постижения в науката.

Ако отворените към обществото иновативни научни проекти с висока степен на приложимост са основен критерий и смисъл на реформата в БАН, то в Института за литература те не са малко. Представихме ги през 2009 г. на Юбилейната научна конференция „Литературознанието като отговорност” и в Юбилейния сборник „60 години Институт за литература”. И в отговор получихме покана за претопяване.

„Надяваме се, че българското правителство ще признае тази международна оценка като първа стъпка за подготовка на българската наука към заслуженото място в Европа” - написаха в доклада на Международната научна фондация 40 професори от 16 страни в Европа в края на миналата година.

Въпросът сега е: край или ново начало за БАН? Отговорът, надявам се, зависи не само от волята на министър Дянков или от волята на министър Игнатов, а вече и от всички нас. Министрите идват и си отиват, хуманитаристиката - остава. Наша отговорност е какво ще завещаем на следващото поколение учени в хуманитарните науки.